

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Юлиана Крумова Маринова, дм

Ръководител катедра „Социална медицина, здравен мениджмънт и медицина на бедствените ситуации“, Медицински факултет, Тракийски университет – Стара Загора

на представения дисертационен труд: **„Социално-медицински проблеми, свързани с институционализацията на лица на възраст 65 и повече години“**

от д-р Галина Атанасова Хараланова, докторант в редовна форма на обучение в докторска програма **„Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“**

професионално направление **7.1 Медицина**

област на висшето образование **7. Здравеопазване и спорт**

зачислена със Заповед № Р-109-41/15.01.2018 г.

Настоящото становище представям в качеството си на член на Научното жури, назначено със Заповед № Р 109-81/22.01.2022 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна проф. д-р Валентин Игнатов, дм предвид Доклад с вх. № 102-304/28.01.2022 г. от доц. Д-р Наталия Василевна Ушева, д.м. – Ръководител катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ с решение на Факултетния съвет на Факултет „Обществено здравеопазване“ към Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна по Протокол № 179/11.02.2022 г. по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ с кандидат **д-р Галина Атанасова Хараланова**, докторант в катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, ФОЗ, МУ - гр. Варна (зачислена със заповед № Р-109-226/09.07.2020 г.) с научен ръководител проф. д-р Лора Христова Георгиева, д.м. По протокол №1/25.02.2022 г. от проведено първо заседание на Научното жури съм определена да изготвя становище.

Карриерен профил на докторанта: Галина Хараланова се дипломира като магистър – лекар през 2012 г. – Медицински университет Варна. Работи като лекар в родния си град Варна: Районен център по трансфузионна хематология,

Служба по трудова медицина, РЗОК. От 2018 г. е асистент в Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ – ФОЗ, МУ - Варна, където работи и до момента. Ръководи занятия по учебните дисциплини: Социална медицина и биостатистика на български и на английски език; Информатика; Въведение в общественото здравеопазване; Въведение в медицината и здравните професии; Компютърни науки – на български и на английски език. В системата на СДО провежда специализация по специалност Социална медицина и здравен мениджмънт. Списъкът с публикации съдържа 10 заглавия; има участия в два научно-изследователски проекта. Чужди езици: владее отлично английски език.

Общо описание на дисертационния труд: Дисертационният труд съдържа 151 страници, онагледен с 20 фигури и 31 таблици. Приложенията са 3. Библиографската справка включва 150 литературни източника, от които 39 са на кирилица и 111 на латиница.

Актуалност и значимост на темата на дисертационния труд: Темата на дисертацията „Социално-медицински проблеми, свързани с институционализацията на лица на възраст 65 и повече години“ е в съответствие с профила на докторанта и нейния интерес като изследовател в тази област. Разработеният в дисертационния труд проблем е актуален в научно и научно-приложно отношение. Тази актуалност е аргументирана от докторанта с вещина и дълбоко разбиране. Застаряването на населението е може би един от най-значимите глобални проблеми на съвременния свят и сериозно предизвикателство за здравните и социални системи за адекватен отговор на променящите се потребности на застаряващото население. Ориентацията на изследователската работа на д-р Хараланова към проблемите, свързани с институционализацията на възрастния човек, най-вероятно решение без алтернатива, отразява отговорност и смелост в изпълнението на задачите, свързано със значително психоемоционално натоварване за всяка човешка съдба, което дълбоко уважавам и ценя високо.

Структура на дисертационния труд: Дисертационният труд е разработен в 3 основни глави: Глава първа: Литературен обзор; Глава втора: Цел, задачи, материали и методи; Глава трета: Резултати и обсъждане; следват: Изводи и препоръки; Заключение; Приложения; използвана литература; приноси.

Литературният обзор (глава първа) е представен от Галина Хараланова на 35 страници (23% от дисертационния труд), структуриран в шест части: 1. Съдържание на понятието „институционализация“; 2. Застаряване на населението; 3. Световен опит в институционализацията на лица на възраст 65 и повече години; 4. Основания за институционализация; 5. Характеристики на институционалната среда в 4 подчасти; 6. Социална изолация и социализация на възрастните хора в институционална среда в 4 подчасти; 7. Алтернативи на институционалните грижи; 8. Изводи от литературния обзор. Използваните литературни източници са достатъчни като брой, представляват научни публикации на български и чуждестранни изследователи и значими национални и международни документи, цитирани добросъвестно в обзора. Обзорът е написан на ясен и достъпен език и отразява задълбочено познание на обсъжданите проблеми и умело боравене с научната терминология. От начина на представяне на литературния обзор е видно умението на автора аналитично да представя научна информация и да аргументира актуалността и значимостта на темата на дисертацията, както и подхода на научното изследване.

Цел, задачи, материал и методи (глава втора): дефинирани са прецизно на 6 страници от дисертационния труд. **Целта** е *„Да се проучат основните социално-медицински проблеми на лицата на възраст 65 и повече години, настанени в социални институции и да се очертаят възможности за превенция на институционализацията.“* **Изследователските задачи** са представени в 6 пункта, пряко свързани с постигането на целта, ясно формулирани. Представени са 3 изследователски **хипотези** в собственото проучване: 1. Институционализацията е алтернатива за лицата на възраст 65 и повече години, при отсъствие на близки или при невъзможност да се грижат за тях; 2. Институционализираните лица на 65 и повече години изпитват затруднения в адаптацията към живот в институционална среда; 3. Условието в социалните институции за лица на възраст 65 и повече години са незадоволителни за техния пълноценен живот, което изисква оптимизиране на средата и по-голяма обществена ангажираност. **Методология:** Методите са ясно обосновани и адекватни, съответно на поставените цел и задачи и са описани подробно. Приложени са: документален метод; социологически методи – полуструктурирано

интервю; дълбочинно интервю; статистически методи: приложени са комплекс от статистически методи за анализ и интерпретация на получените данни – описателна и аналитична статистика. Подробно са описани организацията и етапите на собствените проучвания: 1.Проучване на мнението на институционализираните лица възраст 65 и повече години относно живота в социалната институция. 2.Проучване на мнението на институционализираните лица възраст 65 и повече години по отношение на начина им на живот преди настаняването в социална институция, основните причини, довели до постъпването им в дом за стари хора, начина им на живот в дома и възможните перспективи за бъдещето. 3.Проучване мнението на лица от общността на възраст 65 и повече години за домовете за стари хора и нагласата им за постъпване в такава институция. Приложените инструменти в собственото проучване са разработени за целта на научното проучване, подробно са описани и са приложени към дисертационния труд. **Обхват, време и място** на провеждане на научното наблюдение са описани в детайли. В собствените проучвания са обхванати: всички 175 лица, настанени в четири специализирани институции за настаняване на лица на 65 и повече години в два града Варна и Провадия (във всеки от градовете са обхванати по една институция с общинска и една институция с частна собственост), с които е проведено полустандартизирано интервю; 10 институционализирани лица, настанени в частен дом за стари хора в гр. Варна, с които е проведено дълбочинно интервю; 10 лица от общността на възраст 65 и повече години, с които е проведено дълбочинно интервю. Избраният подход, съчетаващ количествен и качествен анализ в собствените проучвания, позволява да се постигне поставената цел чрез получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

Резултати и обсъждане (глава трета). Тази част от дисертацията обхваща 70 страници (46% от обема на дисертацията), прецизно подредена и онагледена, структурирана в **6 раздела**. Всеки един от разделите е изключително добре структуриран, резултатите са представени задълбочено, обсъдени и обобщени. Изложението на резултатите и тяхната дискусия отразяват уменията на Галина Хараланова да борави с данните от научното изследване, да прилага подходящите методи за анализ на данните от интервютата – количествен и качествен анализ, и

да интерпретира задълбочено. Тази част от дисертационния труд заслужава особено внимание и висока оценка със своето адекватно структуриране, логическа обвързаност и последователност на представянето.

Изводи и препоръки: Изводите са представени в 14 пункта. Същите са умело формулирани и пряко свързани с изследователската цел и задачи. Галина Хараланова представя препоръки, структурирани в 9 пункта. Следва синтезирано заключение, представено на две страници. Приносите са представени в две групи: приноси с теоретико-познавателен характер и приноси с практико-приложен характер. Приносите с теоретико-познавателен характер са сведени до 4: 1.Направен е задълбочен теоретичен анализ на международния опит в осигуреността и предоставянето на институционални социални услуги за лица на възраст 65 и повече години. 2. Систематизирани са добри практики от различни държави за по-добра социализация на институционализираните лица, както и алтернативи на институционалните грижи. 3.Анализирани са аспектите на адаптацията на лицата на възраст 65 и повече години в ДСХ в България. 4.Анализирани са проблемите на институционализираните лица по време на живота им в ДСХ. Приносите с практико-приложен характер са представени в 3 пункта: 1.Установен е дисбаланс в собствеността на институциите за настаняване на лица на възраст 65 и повече години в България, със значителен превес на частните, което поставя хората с недостиг на финансови средства в неравностойно положение и ги лишава от възможност за избор. 2.Установеният при анализа на социално-демографския профил на институционализираните факт, че болшинството имат деца и внуци, насочва вниманието както към отслабващата междупоколенческа ангажираност, така и към слабата адекватност на социалните услуги в общността. 3.Установени са конкретни проблеми в приспособяването към живота в социална институция, които следва да се имат предвид, за да се оптимизира предоставянето на тази услуга, като се зачитат индивидуалните потребности на всеки от настанените. Приемам приносите от дисертационния труд по начина, по който са представени от докторантката.

Във връзка с дисертационния труд Галина Хараланова представя **списък с пълнотекстови публикации**, свързани с дисертационния труд, съдържащ **четири заглавия**, на всички от които е водещ автор.

Автореферат: Авторефератът е написан на 50 страници, структуриран е според изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Дисертационният труд съдържа научно-теоретични, методологични и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и **отговарят на всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на МУ - Варна. Дисертационният труд показва, че докторантът д-р Галина Атанасова Хараланова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения и **демонстрира** качества за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Това е основание убедено да дам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси.

Предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на д-р **Галина Атанасова Хараланова** в докторска програма по „**Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията**“, професионално направление 7.1 „**Медицина**“, област на висшето образование 7.**Здравеопазване и спорт**.

25.03.2022 г.
гр. Стара Загора

Изготвил становището:
проф. д-р Юлиана Крумова Маринова, дм

